

सामाजिक सुरक्षा संहिता, २०२० च्या अनुषंगाने
महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार
कल्याणकारी मंडळ, मुंबई अंतर्गत नोंदित जिवीत
(सक्रिय) महिला बांधकाम कामगारांना “प्रसुती
सहाय्य योजना” लागू करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: इबांका-०५२६/प्र.क्र.७१(IV)/काम-७
मंत्रालय, हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : १३ जुलै, २०२६

वाचा-

१. इमारत व इतर बांधकाम कामगार (रोजगार विनियमन व सेवाशर्ती) अधिनियम, १९९६
२. इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याण उपकर अधिनियम, १९९६
३. महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार (रोजगार व विनियमन व सेवाशर्ती) नियम, २००७
४. उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग, अधिसूचना क्र.इबांका-०५२३/प्र.क्र.७६/कामगार-७,
दिनांक ३०.११.२०२३
५. शासन पत्र क्र.इबांका-०७२५/प्र.क्र.१०२/कामगार-७, दिनांक १३.०८.२०२५.
६. केंद्र शासनामार्फत निर्गमित सामाजिक सुरक्षा संहिता, २०२० दिनांक २१.११.२०२५
७. सामाजिक सुरक्षा संहिता (केंद्रीय) नियम, २०२५ दिनांक ३०.१२.२०२५
८. महाराष्ट्र सामाजिक सुरक्षा संहिता नियम, २०२६ (मसूदा) दिनांक ०५.०५.२०२६
९. महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ बैठकीतील ठराव क्र.६५ (१-११)/२०२६,
दिनांक १२.०५.२०२६
१०. महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ कार्यालयाचे पत्र जा.क्र.१२३४/२०२६/कायदा-
२०२६/प्र.क्र.१३/मंडळ-०१, दिनांक १९.०५.२०२६

प्रस्तावना :-

इमारत व इतर बांधकाम क्षेत्रात काम करणाऱ्या कामगारांच्या रोजगाराचे व सेवाशर्तीचे नियमन करण्यासाठी तसेच बांधकाम कामगारांची सुरक्षा, आरोग्य आणि त्यांच्याकरीता कल्याणकारी उपाययोजना करण्यासाठी केंद्र शासनाने इमारत व इतर बांधकाम कामगार (रोजगार विनियमन व सेवाशर्ती) अधिनियम, १९९६ लागू केला होता. त्यास अनुसरून इमारत व इतर बांधकाम कामगार (रोजगार विनियमन व सेवाशर्ती) अधिनियम, १९९६ च्या अंमलबजावणीसाठी महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार (रोजगार विनियमन व सेवाशर्ती) नियम, २००७ तयार करण्यात आले. सदर अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये राज्यात महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळाची स्थापना करण्यात आली आहे.

इमारत व इतर बांधकाम कामगार उपकर अधिनियम, १९९६ च्या कलम ३ (१) नुसार केंद्र शासनाने दिनांक २६.०६.१९९६ च्या अधिसूचनेद्वारे एकुण प्रकल्प खर्चाच्या १% (जमिनीचे मूल्य वगळता) इतका उपकर निश्चित केला आहे. राज्यातील इमारत व इतर बांधकाम क्षेत्रामध्ये काम करणाऱ्या कामगारांची मंडळामार्फत

नोंदणी व नुतनीकरण करण्यात येऊन मंडळाकडे जमा होणाऱ्या उपकराच्या निधीमधून मंडळामार्फत नोंदीत सक्रिय (जिवीत) बांधकाम कामगारांकरीता विविध कल्याणकारी योजना राबविल्या जात आहेत.

यापूर्वी शासनाच्या दिनांक ३०.११.२०२३ रोजीच्या अधिसूचनेन्वये मंडळांतर्गत नोंदीत सक्रिय (जिवीत) महिला बांधकाम कामगारांच्या नैसर्गिक प्रसुती आणि सिझेरियन प्रसुती अनुक्रमे रक्कम रु.१५,०००/- आणि रक्कम रु.२०,०००/- एवढ्या रकमेच्या अर्थसहाय्याची योजना राबविण्यात येत होती. तद्नंतर शासनाच्या संदर्भिय क्र.५ येथील पत्रान्वये सदरहू योजना बंद करण्यात आली.

केंद्र शासनाने २९ कामगार कायदे निरसित करून चार नवीन कामगार संहितांची (Labour Codes) अंमलबजावणी दिनांक २१.११.२०२५ पासून संपूर्ण देशात सुरु केली आहे. त्याअंतर्गत संदर्भिय क्र. १ व २ येथील अधिनियम निरसित करण्यात आले असून आता इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणाशी संबंधित बाबींचा समावेश “सामाजिक सुरक्षा संहिता-२०२०” मध्ये करण्यात आला आहे.

सदर संहितेच्या कलम (७) (६) मध्ये बांधकाम कामगारांना कोणत्या बाबींकरीता विविध कल्याणकारी योजना राबविणे आवश्यक आहे, याबाबतच्या तरतूदी स्पष्ट करण्यात आल्या आहेत. यानुसार कलम (७) (६) (f) मध्ये “make payment of maternity benefit to the beneficiaries.” अशी तरतूद नमूद केली आहे.

या तरतूदीस अनुसरून मंडळाने दिनांक १२.०५.२०२६ रोजीच्या बैठकीत ठराव पारीत करून संदर्भिय क्र.१० अन्वये मंडळांतर्गत नोंदित जिवीत (सक्रिय) महिला बांधकाम कामगारांना प्रसुती लाभ योजना लागू करण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनास सादर केला आहे. महिला बांधकाम कामगार ह्या प्रसुतीनंतर बालसंगोपनाच्या जबाबदारीमुळे कामावर जावू शकत नाहीत. त्यामुळे बांधकाम क्षेत्रातील महिला कामगारांची प्रसुती दरम्यानची आर्थिक सुरक्षितता व आरोग्य यासाठी तसेच माता-नवजात बालकांचे कुपोषण टाळण्यासाठी त्यांना सहाय्य करण्याकरीता यापूर्वी शासनाच्या संदर्भिय क्र. ५ येथील पत्रान्वये बंद करण्यात आलेली योजना आता सामाजिक सुरक्षा संहितेमधील उक्त नमूद तरतूदीनुसार सुधारित “प्रसुती सहाय्य योजना” लागू करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ, मुंबई अंतर्गत नोंदित जिवीत (सक्रिय) महिला बांधकाम कामगारांना सुधारित “प्रसुती सहाय्य योजना” लागू करण्यास या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे. या योजनेबाबतचे पात्रता निकष, वित्तीय सहाय्य आणि आवश्यक कागदपत्रे याबाबतचा गोषवारा यासोबतच्या “प्रपत्र-अ” मध्ये नमूद केला आहे.

२. महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ, मुंबई यांच्याकडे जमा होणाऱ्या उपकरामधून सदर योजनेवरील खर्च भागविण्यात यावा.

३. अर्जदाराने खोटी माहिती दिल्यास त्यांना देय होणाऱ्या लाभाची वसूली करून सदर कामगाराची नोंदणी रद्द करण्यात येईल. तसेच सदरहू कामगार फौजदारी कार्यवाहीस पात्र ठरेल.

४. सामाजिक सुरक्षा संहिता, २०२० नुसार वरीलप्रमाणे मंडळांतर्गत नोंदणीकृत महिला बांधकाम कामगारांकरीता सुधारित केलेल्या प्रसुती सहाय्य योजनेबाबत मंडळाच्या संगणकीय प्रणालीमध्ये या शासन निर्णयातील तरतूदीनुसार आवश्यकतेप्रमाणे बदल करण्यात यावेत.

५. सदरची योजना महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ, मुंबई मार्फत राबविण्यात येईल. सचिव तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी योजना अंमलबजावणीबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात यावी.

६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२६०७१३१३०४५९१९१० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(दिपक पोकळे)
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य, यांचे सचिव राजभवन, मुंबई
२. मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, विधानमंडळ, मुंबई
३. मा.सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, विधानमंडळ, मुंबई
४. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. मा. उप मुख्यमंत्री (नगर विकास), मंत्रालय, मुंबई
६. मा. उप मुख्यमंत्री (राज्य उत्पादन शुल्क, क्रिडा व अल्पसंख्याक), मंत्रालय, मुंबई
७. मा. मंत्री (कामगार) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
८. सर्व मा.मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
९. मा. राज्यमंत्री (कामगार) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
१०. सर्व मा.राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
११. सर्व मा. विधानपरिषद सदस्य
१२. सर्व मा. विधानसभा सदस्य
१३. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, यांचे सचिव राजभवन, मुंबई
१४. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१५. प्रधान सचिव (कामगार) यांचे स्वीय सहायक, उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग, मुंबई.
१६. प्रधान सचिव, विधानमंडळ, मुंबई
१७. कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य
१८. सचिव तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळ, मुंबई.
१९. निवड नस्ती

“प्रपत्र-अ”

अ.क्र.	योजनेचे नाव	पात्रता निकष	वित्तीय सहाय्य	आवश्यक कागदपत्रे
१	प्रसुती सहाय्य योजना	➤ नैसर्गिक/शस्त्रक्रियेद्वारे प्रसुती झालेल्या ज्या महिला बांधकाम कामगारांची नोंदणी जिवीत (सक्रिय) आहे, असे बांधकाम कामगार या योजनेकरीता पात्र राहतील. ➤ प्रसुती झाल्यानंतर एक वर्षाच्या आतमध्ये अर्ज सादर करणे आवश्यक राहील अन्यथा बांधकाम कामगार या योजनेकरीता पात्र राहणार नाही. ➤ पहिल्या दोन अपत्यांकरीता बांधकाम कामगार या योजनेकरीता पात्र राहतील. ➤ प्रसुतीनंतर अपत्याचा मृत्यू झाल्यास, प्रसुतीबाबत जिल्हा शल्यचिकीत्सक यांचे प्रमाणपत्रावर बांधकाम कामगार या योजनेकरीता पात्र राहतील.	सदर योजनेअंतर्गत रक्कम रु.२५,०००/- इतके एकवेळचे सहाय्य म्हणून देण्यात येईल.	(i) प्रसुतीनंतर अपत्याचे जन्म नोंदणी दाखला अथवा प्रसुतीबाबत जिल्हा शल्य चिकीत्सक यांचे प्रमाणपत्र.

(दिपक पोकळे)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन